

‘Een canon staat altijd in de onvoltooid verleden tijd’

Afscheid van vakdidacticus en leesstimulator Theo Witte

‘Lezen voor de lijst’, ‘bewuste geletterdheid’, ‘geïntegreerd literatuuronderwijs’ – het zijn begrippen waar de naam van Theo Witte aan is verbonden. In maart nam hij afscheid als vakdidacticus van de lerarenopleiding aan de RU Groningen. Met een symposium over de toekomst van het literatuuronderwijs.

Even stokt de stem van Theo Witte. Hij zit midden in zijn afscheidscollege. Daarin geeft hij een samenvattende visie op literatuuronderwijs. Maar als hij is aangekomen bij de geboorte van zijn geesteskind, de website *Lezen voor de lijst*, raakt hij hoorbaar geëmotioneerd. Een slokje water en hij kan weer verder. Het is het punt waarop hij zijn erkentelijkheid wil verwoorden voor ‘de jarenlange inzet en inspiratie van zeer bevoegen specialisten en docenten. Aan hen heb ik én *Lezen voor de lijst* veel te danken.’

Zo’n 150 vakdidactici, docenten en studenten wonen half maart het symposium bij ter ere van het afscheid van dr. Theo Witte, leesbevorderaar pur sang. Dertig jaar was hij vakdidacticus bij de lerarenopleiding van de Rijksuniversiteit in Groningen, waar hij circa 500 studenten klaarstoomde voor het docentschap. Witte geniet bovenal bekendheid als bedenker van *Lezen voor de lijst*. Deze literatuursite is een praktische toepassing van wat Witte omschreef in zijn proefschrift *Het oog van de meester* (2008)

als de zes leesniveaus van ‘literaire competentie’ van havo- en vwo-leerlingen.

Theater

De Utrechtse mediëvist en vakdidacticus dr. Erwin Mantingh onderstreept in de eerste lezing het belang van Wittes werk. Vrijwel geen dissertatie op het vlak van literatuuronderwijs heeft zo veel impact gehad als die van Theo Witte. Mantingh is hoopvol over het literatuuronderwijs van de toekomst. Maar wat moet dat onderwijs zijn? Hij bespreekt fragmenten uit een gedicht van Ramsey Nasr (2009), een toneelstuk van Bredero (1617) en een roman van Remko Kampurt (1968). Het is een reis door de tijd en door genres. ‘Tijdreizen in teksten loont’, laat Mantingh zien.

De steen in de vijver komt van Barend van Heusden, hoogleraar Cultuur en Cognitie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Aan het eind van een doortimmerd betoog over de plaats van literatuur binnen de cultuur, komt Van Heusden met zijn prikkelende oproep: ‘Stop in het literatuuronderwijs met denken in termen van teksten. (...) Stop vooral met het denken in termen van waarden. Beschouw literatuuronderwijs als onderwijs in talige verbeeldende reflectie.’ In een reactie op een vraag van een dame in de zaal, wordt de academische benadering aangescherpt. Van Heusden: ‘Mevrouw, de tekst bestaat niet.’ ‘Hum,’ bromt iemand achter mij, ‘daar krijg ik mijn leerlingen niet mee aan het lezen.’ Wat Van Heusden bedoelt: de tekst ontstaat in je hoofd. En die tekst prikkelt

via taal je verbeelding en zet je aan tot denken.

De derde spreker is André van Dijk, docent in ruste. ‘Een fenomeen’, fluistert mijn buurman. Dat blijkt. Van Dijk is tien minuten daarvoor gevraagd om een plotseling verhinderde spreker te vervangen. Met veel gevoel voor theater voert deze stand-upcomedian, al improviserend, zijn publiek mee door een afwisselend landschap van literatuurbeschouwing. De bestemming is niet echt een verrassing: ‘Oordeel niet te snel bij literatuur. Laat alle ruimte voor het interpretatieproces.’

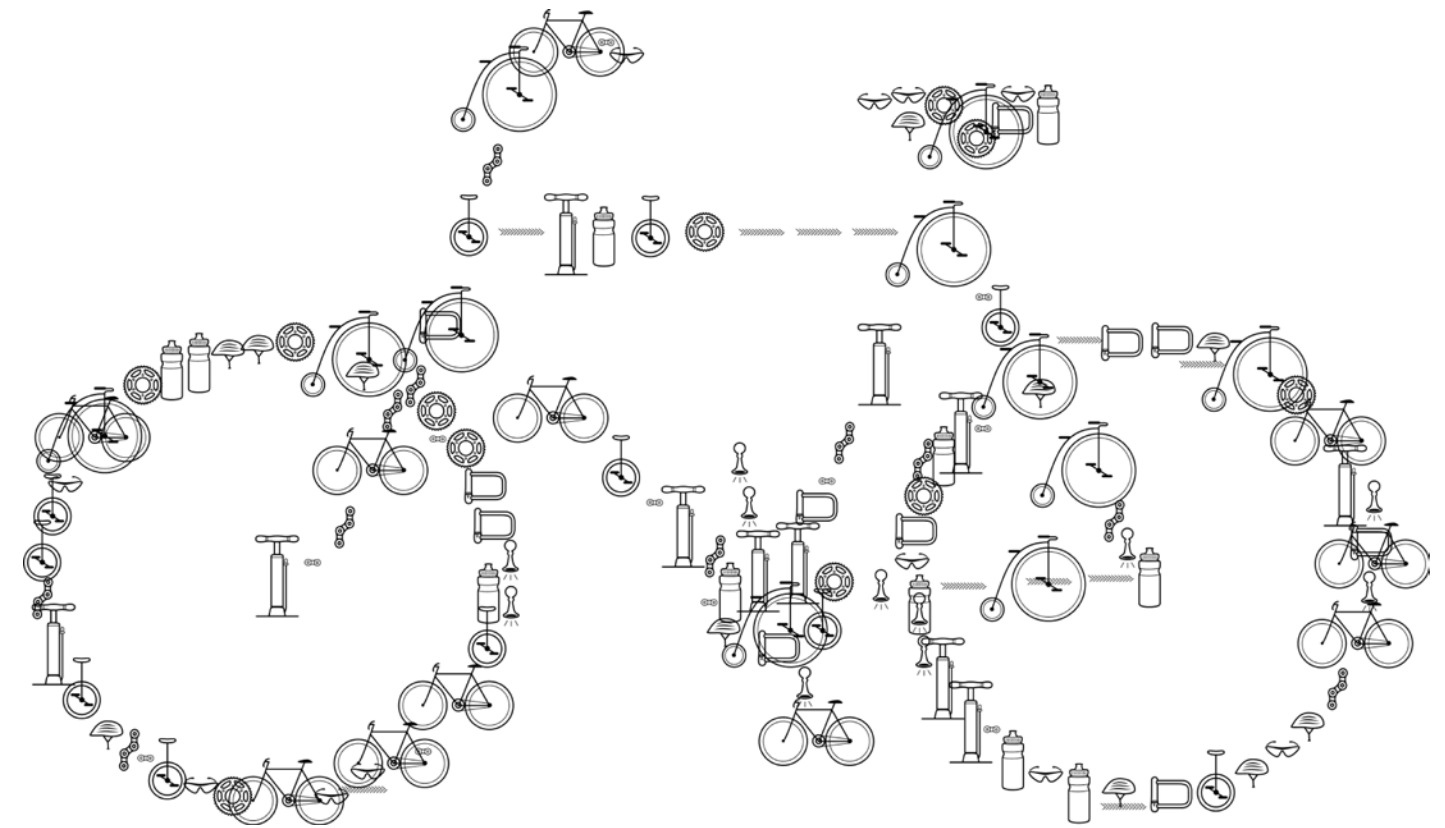
Gemeenschapszin

Na een forumdiscussie waarin échte controverses ontbreken, krijgt Theo Witte ‘het laatste woord’. Zoals hij bij al zijn lessen en colleges deed, begint en eindigt Witte met een gedicht. Hij leest eerst *Wingerd* van Tom van Deel:

Blad dat zich losmaakt van de muur, zijn steel laat staan, zich waagt aan vliegen, het drijft rood en gekromd mijn raam voorbij, van tijd vervuld, een vlinder in verval, op weg naar wat steeds lager liggen zal.

We zien hoe Witte zich losmaakt van zijn werk. Wat hij laat staan, is *Lezen voor de lijst*.

Wittes afscheidscollege ‘De kunst van het onderwijzen’ opent somber. We zijn onze culturele ankers kwijtgeraakt en

van een ‘samenleving’ kun je eigenlijk niet spreken als je onze geïndividualiseerde maatschappij bekijkt. De literatuur als serieuze kunstvorm verliest terrein. Harde cijfers over ‘ontlezing’ en ‘laaggeletterdheid’ onder jongeren laten zien hoe snel de ontwikkelingen gaan. Wie niet meer leest, ontbeert langdurige onderdompeling in goed geschreven Nederlands. Dat heeft maatschappelijke repercussies. Natuurlijk vraagt Witte zich hardop af hoe het tij te keren is. Over het voortbestaan van romankunst en poëzie maakt hij zich geen zorgen, wél over het literatuuronderwijs. Zijn zeven axioma’s tonen de zaal inzichten waarin hartstocht voor het vak, aandacht voor de leerling, motivatie en gemeenschapszin benadrukt worden. Hij hekelt en passant het gemekker over de canon. ‘Elk land heeft zijn canon, en een canon is per definitie conservatief omdat bewaard wordt wat men waardevol vindt. Maar een canon is

niet statisch: een canon staat altijd in de onvoltooid verleden tijd.’

Uitdrukkelijk neemt Witte stelling tegen de verkaveling van het vak in vaardigheidsdomeinen, en ook tegen de mode van het gepersonaliseerd leren. ‘Die onderwijsvisie zal de samenleving niet helen, maar verder verdelen en versnipperen. Gemeenschapszin stimuleer je niet met geïndividualiseerde onderwijsprogramma’s, maar wel door interactie en reflectie in betrekkelijk heterogene klassen.’

Aan het eind spreekt hij drie wensen uit. Hij ziet graag een stevige vakgemeenschap van docenten, didactici en universitaire vakspecialisten. Verder verlangt hij naar een deltaplan om ontlezing en laaggeletterdheid terug te dringen. We weten al genoeg over leesgedrag en taalachterstand van jongeren. Wat we nodig hebben is onderzoek naar de factoren die remmend en stimulerend

werken. Zijn derde wens is een hechtere samenwerking tussen onderwijs en bibliotheken, zodat (jeugd)boeken voor iedereen beschikbaar zijn. Het is aan zijn opvolgers om werk te maken van de vervulling.

Theo Witte vertrekt, maar, zegt hij nu met vaste stem: ‘Mijn steel laat ik staan voor de volgende generatie. (...) En ik ga zeker vliegen, of liever, fietsen.’ We zien hem vertrekken, gekromd over het stuur, tentje achterop. Met Thea, zijn vrouw. Of alleen, ‘naar Portugal bijvoorbeeld, en dan stuur ik een kaartje naar mijn lief, zoals Hugo Claus dat naar zijn lief deed.

Lief, ik zit aan de oever van de Taag te zingen. Het is hier vrij goed toeven. Alsof de meeste dingen niet meer hoeven.

Althans niet meer vandaag.’ ■

Jan Erik Grezel